

TOPLUM SAĞLIĞI SORUNU: ŞİDDET ve BİREYSEL SİLAHLANMA*

Şiddet olayları tüm dünya’da ve Türkiye’de artma eğilimi göstermektedir. Her bireyin şiddet gösterme kapasitesine sahip olduğu bilgisine karşın bunu tetikleyen ya da engelleyen koşullar nelerdir? nasıl kontrol altında tutulur? ve kontrol nasıl geliştirilebilir? soruları tüm toplumların ilgi odağı olmaktadır. Şiddet, önemli bir halk sağlığı sorunu olarak ele alındığında, öğrenilmiş davranış biçimi olarak ele alınması ve bu bağlamda değiştirilebilir ve önlenabilir olarak kabul edilmesi söz konusu olmaktadır. Bu yaklaşım ile şiddet ele alındığında, sağlık hizmeti ve diğer sektörlerin hizmetleri yanında yönetsel düzeyde de ele alınarak değişim yaratabilme amaçlanmaktadır(Swanson, Nies,1997).

Şiddet sözcüğü Latince “violare” den gelmekte ve fiziksel, duygusal etki yaratan şiddet anlamını taşımaktadır. Şiddet kapsamı içinde, saldırı, darbe, cinayet, işkence, intihar, terörizm ve savaş yer almaktadır. Bu kapsam dahilinde ise şiddet, bir kişiye ,gruba ya da topluma güç ya da baskı uygulayarak kasıtlı ve isteği dışında bir şey yapmak ya da yaptırmak olarak tanımlanabilmektedir. Başka bir deyişle, birinin diğerine ya da kendisine kasıtlı olarak uyguladığı fiziksel ya da duygusal etki yaratacak şekilde davranması ŞİDDET olarak ele alınmakta ve bu nokta da kuralların çiğnenmesini de içermektedir. Bu tanımlama ile şiddet, fiziksel, duygusal, seksüel boyutta insana ya da mal-mülk/şeyyaya yönelebilmektedir. (Stanhope, Lancaster 1996). Şiddet özel bir davranış biçimi olarak ele alınmakta şiddet sonucu oluşan yaralanmaların kasıt taşıdığı kabul edilmektedir.

Şiddet nedenleri karmaşık yapı göstermektedir. Bireyin genetik özellikleri, saldırgan yapı gösteren nörobiyolojisi, diyet, hormonlar, nörokimyasal etkiler yanında doğum öncesi ve sonrası bazı faktörlerin etkisi ile görülen anti sosyal kişilik bozukluğu, alkol, ilaç kullanımı, düşük benlik saygısı gibi olumsuzluklar nedenler arasındadır. Bu nedenlere ek olarak gençlik dönemi özellikleri de şiddetin ortaya çıkmasında önemli bir etken olabilmektedir(Clemen-Stone, McGuire, Eigsti, 1998; Allender, Spradley, 2001; Lundy, Janes, 2001).

Akran etkisinin, işsizliğin, yoksulluğun, nüfus yoğunluğunun, etnik ayrımın, medyanın, sosyal destek eksikliğinin, kültürel yapının, savaşın, silahın, pornografinin ve internetin şiddet nedenleri arasında sayıldığı bilinmektedir. Ayrıca, silaha sahip olmanın şiddetin nedenleri arasında önemle ele alınmasının gerekliliği de vurgulanmaktadır(Hitchcock, Schubert, Thomas, 2000).

Şiddet nedenlerinin bilinmesi şiddet teorilerinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Şiddet teorileri arasında yer alan biyolojik, psikoanalitik, feminist ve sosyal öğrenme teorileri şiddeti farklı nedenler ile açıklayarak, önlenmesine ilişkin ise yine farklı bakış açıları ile yaklaşmaktadır. Sosyal öğrenme teorisi, öğrenmenin şiddet sergilenmesindeki önemini ele almakta ve önlenabilir olarak şiddeti değerlendirmektedir(Hitchcock, Schubert, Thomas, 2000). Bu nedenle, sosyal öğrenme ,şiddetin önlenmesinde yapılacakların belirlenmesinde yol gösterici olabilmektedir. Kuşkusuz biyolojik teori çerçevesinde biyolojik nedenlere ilişkin bireysel bazda ele alınacak önlemler de şiddet önleyici müdahalelerde büyük öneme sahiptir.

Şiddet, önemli oranda ölüm ve yaralanmalarla sonuçlanması yanı sıra toplumda stres yaratması ne-

* Bu makale içeriği 30 Mayıs- 1 Haziran 2003 tarihinde GATA’da düzenlenen VI. Acil Tıp ve II. Hemşirelik ve Paramedik NBC Sempozyumu’nda sunulmuştur.

denleriyle halk sağlığı hemşireliğinin ilgi alanına girmektedir. Cinayet ve şiddet oranının artması, toplumda stres yanında korku ve öfke yaratabilmektedir. Şiddeti görüp geçme eğilimi, öğrenilmiş çaresizlik biçiminde şiddetin tırmanmasına da neden olabilmektedir. Sosyal öğrenme teorisi, şiddetin toplumsal, kurumsal ve aile düzeyinde - toplum, grup, aile, birey - ele alınarak önlenebileceğini savunmaktadır. Birey yönünden ele alınacaklara ek olarak aile düzeyinde otoriter yapı, katı inanç ve roller, değişime direnç ve sosyal izolasyonun şiddet faktörü olarak ele alınması gerekmektedir. Toplum düzeyinde ise kültür, düşünce biçimi, değerler, politika, ekonomik yapı, sosyal yapı, eğitim ve yasal sistemin şiddeti besleyebileceği ya da engelleyici yapı oluşturacağı vurgulanmaktadır (Clemen-Stone, McGuire, Eights, 1998; Allender, Spradley, 2001; Lundy, Janes, 2001).

Halk sağlığı hemşiresi şiddeti önemli halk sağlığı sorunu olarak ele almalıdır. Şiddetin nedeni olabilen faktörlere tek tek bakıldığında da her birinin önemle ele alınması gereken halk sağlığı sorunları ya da sağlı üzerinde olumsuz etkilerinin olabileceği görülmektedir. Bu nedenle halk sağlığı hemşiresinin şiddet nedenlerini ve nasıl ortadan kaldırılabileceğini bilmesi gerekmektedir.

İşsizlik oranının artması şiddet görülme olasılığını arttırmaktadır. Buna karşın çalışma ortamlarında da şiddetle karşılaşılabilen ve bazı iş kollarının yüksek risk taşıdığı bilinmektedir. Yüksek risk taşıyan işler arasında taksi şoförleri, restoran, bar gibi işletmeler, yargı ve sağlık sektöründe çalışanlar sayılmaktadır. Medya şiddeti artırabilmektedir. Medya, şiddetin olağan davranış biçimi olarak algılanmasında rol oynayabildiği gibi öğretici ve özendirici de olabilmektedir (Clemen-Stone, McGuire, Eights, 1998; Allender, Spradley, 2001; Lundy, Janes, 2001). Televizyon, sinema, gazete, magazin vurma, tekmeleme, bıçaklama, ateş etmeyi olağan davranış olarak sunabilmektedir. Televizyonun özellikle çocuklar üzerinde, gerçek ile hayal arasında karmaşa yaşanmasına neden olduğu bilinmekte ve çocuklarda agresif davranışları arttırdığı gösterilmektedir.

Kültürel yapı içinde din faktörünün de şiddeti artırabileceği gibi azaltılmasında da rol oynayabileceği belirtilmektedir. Tüm dinlerin amacı, huzur, barış, güç ve şiddet dışı politika olmasına karşın günah, suç, ceza kavramlarının algılanması ve benlik saygısında azalma şiddeti tetikleyebilmektedir. Toplumsal destek eksikliği özellikle gençleri ve bu grup içinde özel duyarlılığı olan kesimleri şiddete yönlendirebilmektedir. İlaç kullananlar ve madde bağımlılarının şiddete başvurabilecekleri ya da uğrayabilecekleri bu nedenle duyarlı bir grubu oluşturdukları bilinmektedir. Halk sağlığı hizmetlerinde, şiddetin önlenmesine ilişkin yapılacaklar odak noktayı oluşturmaktadır. Sosyal ve toplumsal faktörler şiddeti etkilemektedir. Değişen sosyal ve ekonomik koşulların birey üzerinde yarattığı çeşitli baskılar öfke, saldırganlık gibi şiddet olayları ile sonuçlanabilmektedir. Bu nedenle her türlü şiddetin etkisi toplumsal düzeyde ele alınarak değerlendirilmelidir.

Şiddeti önleyici programların hükümetler düzeyinde ele alınarak politikaların oluşturulması gerekmektedir. Bu politikaların oluşturulmasında, halk sağlığı hemşirelerinin bu konudaki çalışma sonuçlarının önemli olduğu unutulmamalıdır. Halk sağlığı hemşireleri, ev ziyaretleri yolu ile ailelere, okul sağlığı hemşireliği yolu ile okullarda şiddeti, iş sağlığı hemşireleri ise işyerlerinde şiddetin önlenmesinde etkili olabilecek önemli fırsatlara sahiptir (Cook, 1998; Fischer, 1998). Ekonomik kriz dönemlerinde işini kaybetme, ya da korkusu, haksızlığa uğrama, işsizlik hem aile içi hem de dışında şiddete neden olabilmektedir.

Halk sağlığı hemşiresi, şiddet yönünden risk oluşturan birey ya da aile için multidisipliner ve multisektörel hizmetin gerekliliği doğrultusunda, şiddet nedenlerini ortadan kaldıracı hemşirelik girişimlerini gerçekleştirmelidir. Toplumsal politikalar arasında bireysel silahlanmanın önlenmesi önemle ele alınmalıdır. Silaha ulaşmanın kolaylaştırıldığı ülkelerde silahlı yaralama ve buna bağlı ölümler daha fazla sayıda görülebilmekte ve bu nedenle silaha erişim kolaylığı büyük risk oluşturmaktadır. Silahın yaygınlaşması silahsız insanların da kendilerini koruma için gereksinim duymalarını artırabilmektedir. Ancak

bu noktada silah bulunma olasılığının şiddet uygulanması olasılığını artırdığı ve sonucun daha kötü olmasında etkili olduğu da bilinmektedir. Bu nedenle oluşturulan silaha erişmeyi engelleyici politikaların uygulanarak ,izlenmesi ve değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

Şiddetin nedenlerinin bilinmesi,işsizlik ,yoksulluk, sosyal adalet konularında oluşturulan ya da oluşturulacak politikalar açısından önemle ele alınmalıdır. Ayrıca,ırkçılık konusunda yapılacak politikalar, medyanın olumlu yönde kullanılmasını sağlayan düzenlemelerin ve yapıların oluşturulması yanında ilaç ya da uyuşturucular ile mücadele yöntemlerinin geliştirilmesi önem taşımaktadır.

Halk sağlığı hemşireleri; aile, okul, işyeri düzeyinde şiddetin önlenmesinde etkin olabilecek fırsata sahiptir. Halk sağlığı hemşiresi bu çalışma alanlarında kapsamlı veri toplayarak yaptığı değerlendirmelerde- görüşme ve gözlem- risk gruplarını ya da risk taşıyanları belirleyebilecek ve hemşirelik bakım planı ile ele alacağı girişimlerle şiddetin önlenmesinde etkin olabilecektir. Bu aşamada; depresyon, psikosomatik yakınmalar ve diğer ruh sağlığı bozuklukları, madde bağımlılığı, kayıp durumları, izolasyon durumu,destek sistemlerinin olmaması, yoksulluk,evsizlik, işsizlik, saldırgan davranışlar,kaza durumları, silah varlığı, v.b durumların dikkatle ele alınması gerekmektedir. Halk sağlığı hemşiresi, ikincil korama düzeyinde şiddeti erken tanı koyma ve iyileştirme düzeyinde ele alırken, üçüncül koruma düzeyinde ise şiddet gören kişilerin tedavisi yanında suç duyurusunda bulunma sorumluluğunu taşımaktadır. Bu nokta da sağlık personelinin güvenliğinin de sağlanmış olmasının gerekliliği açıktır. Buna karşın,sosyal ve tıp alanında yer alan mesleklerin şiddeti ele almada gerekli hıza erişemedikleri ve önceden sezilebilir , önlenebilir olma özelliğinin iyi kullanılmadığı bildirilmektedir.

EDİTÖR

Oya Nuran Emiroğlu

KAYNAKLAR

Allender,JA; Spradley,BW (2001) Community health nursing: concepts and practice. Lippincott Publisher,Philadelphia.

Clemen-Stone,S; McGuire,SL; Eigsti,DG(1998) Comprehensive community health nursing: family,aggregate and community practice. Mosby-Year Book,St. Louis.

Cook,J (1998) Partnership against violence . International Occupational Health and Environmental Health Nursing Conference, East Sussex,United Kingdom. Programme and Abstracts Book, p.19-20.

Fischer,M (1998) Addressing workplace violence through a workplace violence prevention team. International Occupaional Health and Environmental Health Nursing Conference, East Sussex, United Kingdom. Programme and Abstracts Book,20.

Hitchcock,JE; Schubert,PE; Thomas,SA (2000) Community health nursing: caring in action. Delmar Publisher,Boston.

Lundy,KS; Janes,S(2001) Community health nursing: caring for the public's health. Jones and Bartlett Publisher,Boston.

Stanhope,M;Lancaster,J(1996) Community health nursing: promoting health of aggregates,families and individuals. Mosby-Year Book,Inc, St. Louis.

Swanson,JM; Nies,MA(1997) Community health nursing: Promoting the health of aggregates. W.B.Saunders Company, Philadelphia.